

Gabrijela Buljan

Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku

gbuljan@ffos.hr

Neke misli o nastanku augmentativnih/evaluativnih značenja hrvatskog sufiksa *-ara*¹

U svojoj tipološkoj studiji posvećenoj nastanku deminutivnih i augmentativnih tvorbenih sufikasa Grandi (2011) je razvoj augmentativnih sufikasa u romanskim i slavenskim jezicima doveo u vezu s derivacijskim sufiksima agentivnog/pejorativnog značenja, sufiksima za izražavanje zbirnosti, relacijskim sufiksima te, u slavenskim jezicima, mjesnim sufiksima. U ovom se radu nastoji utvrditi kako se hrvatski sufiks *-ara* uklapa u Grandijev sustav. Prema Babiću (2002: 130, 132) najveći broj njegovih izvedenica označava različita mjesta, ali se sufiks u određenim oblicima bilježi i u manjem broju imenica augmentativnog, tj. pejorativnog značenja. Ujedno je to i sufiks koji je Skok (1971: 49–52) opisao pod unoskom za sufiks *-ar*, sveslavenski sufiks za agentivne imenice porijeklom od latinskog *-arius*. Cilj nam je utvrditi postoje li konceptualne pretpostavke temeljem kojih su se njegova augmentativno, odnosno evaluativna značenja mogla razviti iz nekog/nekih od četiri značenja: agentivnost/pejorativnost, zbirnost, relacijska i/ili mjesna značenja. Teorijsku okosnicu rada čini model semantičkih promjena u tvorbi riječi temeljen na mehanizmima reinterpretacije i aproksimacije (Rainer 2005). Rezultati ukazuju na mogućnost da su se augmentativna i druga evaluativna značenja sufiksa razvila iz agentivnog/pejorativnog značenja sufiksa složenom spregom reinterpretacije i aproksimacije, uz dodatni utjecaj metafora i metonimija te strukturnih čimbenika. Rezultate ove studije treba shvatiti kao hipoteze za buduća dijakronijska istraživanja.

1. Uvod

Glavni poticaj za ovaj rad je Grandijeva (2011) tipološka studija posvećena razvoju deminutiva i augmentativa u indoeuropskim sustavima evaluativne morfologije. Fokusirajući se na deskriptivnu stranu evaluativnosti (vidi dio 2.1.), Grandi je za augmentativnost utvrdio četiri puta njezina nastanka u romanskim i slavenskim jezicima te u grčkom.

1 Zahvaljujemo Branimiru Belaju na korisnom dijalogu tijekom izrade ovoga rada te anonimnim recenzentima na korisnim komentarima.

Prvi je izvor augmentativnih sufikasa – karakterističan za većinu romanskih jezika i grčki – produktivni su derivacijski sufiksi primarno agentivnog/pejorativnog značenja. Npr. latinskim sufiksom *-(i)o*, *-(i)ōnis* izvodile su se imenice muškog roda za ljude s primarno fizičkim osobinama ili navikama vršenja radnje na pretjeran način. Augmentativno se značenje razvilo kad je taj sufiks prestao označavati nositelja osobine, a počeo označavati samu osobinu, npr. latinski *cāpīto* »čovjek s velikom glavom« (< *caput* »glava«) u kasnolatinском se tumači kao »velika glava«. Drugi izvor, karakterističan za moderni grčki i neke romanske jezike, jesu sufiksi za izražavanje zbirnosti. Takvi augmentativi nastaju promjenom roda imenica za neživo iz muškog u ženski (npr. u španjolskom *cesto* korpa, košara: M > *cesta* korpa, košara: F / velika korpa, velika košara), gdje se promjena roda ne može tumačiti kao kontrast u spolu, a dotični se sufiksi fonološki dovode u vezu sa starogrčkim i latinskim nastavcima za množinu imenica srednjeg roda čije je izvorno značenje bilo zbirnost. Kao primjer razvoja augmentativa iz relacijskih sufikasa (iberoromansko područje i južni dio Italije) Grandi navodi latinski sufiks *-ācēus* (*a, um*), koji je služio za tvorbu pridjeva za izražavanje sličnosti, materijalnog izvora, podrijetla i aproksimativnosti (*charta* papir > *chartācēus* (*a, um*) izrađen/a/o od papira i *folium* list > *foliācēus* nalik listu, oblika lista). Značenje sličnosti razvilo se u pejorativnost, što je dominantno značenje talijanskih riječi sa sufiksom *-accio* (*tavolaccio* ležaj od dasaka, tj. drvena ploha koja služi kao ležaj), ali i u značenje objektivne grubosti ili veličine, pa otud npr. portugalski *animalaço* velika životinja od *animal* životinja. Konačno, značajka je slavenskih jezika nastanak augmentativnog iz mjesnih značenja tvorbenih sufikasa.² U spomenutoj se studiji taj put kratko oprimjeruje sufiksima *-ište/-išče/-isko*, sljednicima zajedničkog slavenskog mjesnog sufiksa (Vaillant 1974: 427), koji su u starocrkvenoslavenskom i suvremenim slavenskim jezicima zadržali svoje mjesno značenje. No, osim što netočno navodi hrvatski (tj. srpsko-hrvatski) među suvremenim slavenskim jezicima u kojima je glavno i najčešće značenje tih sufikasa augmentativno (Grandi 2011: 14; usp. Brdar i Brdar-Szabó 2015), Grandi ističe i da je teško dokučiti kako se njegovo augmentativno značenje razvilo iz mjesnog zbog izostanka jasne semantičke veze između njih (*ibid.*). Tek se u bilješci navodi opaska da bi se moglo raditi o mjestima gdje se nešto događa na pretjeran način.

Ovaj se rad temelji na sinkronijskoj analizi hrvatskih imenica tvorenih sufiksom *-ara*.³ Cilj nam je analizom primjera prikupljenih iz korpusa hrWaC (Ljubešić

- 2 Terminom »lokativnost« označavat ćemo derivacijsku kategoriju, usp. značenje »lokativnosti, kategorija lokativnosti, izražavanje lokativnosti« (ponekad ćemo koristiti kraticu LOK). Za odgovarajući pridjevski oblik koristit ćemo termine »mjesno« ili »prostorno« (u odgovarajućim oblicima) kako bismo izbjegli pridjev »lokativno« u značenju fleksijskog padaža. Za odgovarajuću ontološku kategoriju koristit ćemo imenice »mjesto« ili »prostor«.
- 3 Budući da težište ovoga rada nije na morfološkoj analizi, govorit ćemo pojednostavljeno o »sufiksu *-ara*«, tj. nećemo razdvajati derivacijski od fleksijskog morfa (usp. *-ar(a)*). Iz istog razloga nećemo uvrštavati nulte fleksijske morfove (npr. fleksiju za nominativ jednine imenica muškoga roda koje se tvore agentivnim sufiksom *-ar*). Isto vrijedi i za ostale sufikse u radu. Također, osim njegove fonološki uvjetovane varijante *-jara* sufiks *-ara* u svojim augmentativnim i evaluativnim značenjima nerijetko biva proširen, usp. *-uskara*, *-enjara*, *-eskara*, *-onjara* (Babić 2002: 130); za još više oblika vidi Buljan (u pripremi). Svi se ti oblici ovdje opisuju zajedno kao varijante istog sufiksa.

i Klubička: 2014) istražiti kako bi se taj hrvatski sufiks mogao uklopiti u Grandijev sustav. Njegov najveći broj izvedenica označava različita mjesta (Babić 2002: 130), no on je istovremeno sufiks koji je Skok (1971: 49–52) opisao pod unoskom za sufiks *-ar*, sveslavenski sufiks za agentivne imenice porijeklom od latinskog sufiksa *-arius*. Također, u literaturi (npr. Babić 2002: 132) postoje skromne naznake da *-ara* u manjem broju izvedenica ima i augmentativno, tj. pejorativno značenje, iako je korpusna studija pokazala da su ona znatno učestalija (Buljan, u pripremi). S obzirom na navedeno u ovom ćemo radu analizom probranih semantičkih podskupina nastojati utvrditi postoje li u sinkronijskim podacima naznake o mogućoj vezi između prvenstveno augmentativnog (AUG), ali i drugih evaluativnih (EVAL) značenja sufiksa *-ara* s nekim od gore navedenih značenja.^{4,5} Sinkronijskom analizom ne možemo bezrezervno utvrditi dijakronijsko porijeklo augmentativnog, odnosno drugih evaluativnih značenja u bilo kojem od četiriju spomenutih značenja. Ali s obzirom na uvide u suvremenu uporabu sufiksa želimo ukazati na konceptualne parametre koji bi takvo porijeklo mogli opravdati. Naše nalaze stoga treba shvatiti kao hipoteze koje bi trebalo ispitati budućim dijakronijskim istraživanjima.

Rad je organiziran kako slijedi: nakon uvodnih napomena u drugom dijelu opisujemo teorijski okvir rada s posebnim osvrtom na definiciju evaluativnosti (2.1) te Rainerov (2005) model semantičkih promjena u tvorbi riječi, sagledan u svjetlu nekih temeljnih postavki uporabnog modela jezika (2.2). Nakon opisa metodologije (dio 3) slijedi rasprava (dio 4) te potom zaključci i implikacije za daljnja istraživanja (dio 5).

2. Teorijski okvir

2.1. O definiciji i opsegu kategorije evaluativnosti u tvorbi riječi

O različitim pitanjima vezanim za evaluativnost u morfologiji govorio je još češki lingvist Dokulil (1962), no značajnije zanimanje za to područje potaknuo je Sergio Scalise, koji je na temelju formalnih, distribucijskih i semantičkih posebnosti pojedinih talijanskih afikasa postulirao evaluativnu morfologiju kao treći tip morfologije, nezavisan od derivacije i fleksije (1984: 132–133).⁶ Scaliseova se teori-

4 Pojam evaluativnost upotrebljavat ćemo u dva smisla. U širem smislu evaluativnost je pojam nadređen augmentativnosti, tj. uključuje (barem) augmentativnost, deminutivnost, pejorativnost i ameliorativnost. U užem smislu pod pojmom podrazumijevamo neaugmentativnu evaluativnost, tj. sve evaluativne interpretacije sufiksacija koje isključuju augmentativnost, a uključuju barem pejorativnost i ameliorativnost. Gdje to bude praktično, uz kraticu LOK za lokativnost, upotrebljavat ćemo kraticu AUG za augmentativnost i EVAL za neaugmentativnu evaluativnost. Za evaluativnost u širem smislu nećemo koristiti kraticu.

5 Prema našim saznanjima polisemija hrvatskih augmentativnih sufikasa, posebno polisemija tipa LOK – AUG ili šire LOK – EVAL, dosad nije detaljnije analizirana. Augmentativnim sufiksima posvećena je nedavna disertacija (Perić 2021). Grčević (2016: 3007) pod kategorijom augmentativa spominje sufiks *-ina*, koji služi i za tvorbu imenica za vrste mesa (konjetina). Ipak, za dublje spoznaje o nastanku augmentativnih sufikasa u hrvatskom u eventualnim budućim raspravama valjalo bi se temeljitije pozabaviti sinkronijskom polisemijom i dijakronijom hrvatskih augmentativnih, ali i mjesnih, relacijskih, zbirnih i agentivnih/pejorativnih sufikasa.

6 Za alternativna tumačenja (mjesta) evaluativne morfologije u morfološkim sustavima vidi npr. Szymanek (1988), Stump (1993), Dressler i Merlini Barbaresi (1994), Beard (1995), Bauer (1997).

ja nije pokazala tipološki i empirijski opravdanom (npr. zanemaruju se neafiksni ostvaraji evaluativnosti) te počiva na nekim problematičnim pretpostavkama (npr. o jasnoj razlučivosti derivacijskih i fleksijskih sufikasa). Ipak, neka od istaknutih obilježja evaluativnih afikasa nalaze empirijske potvrde, npr. mogućnost konsekvativne primjene više od jednog »pravila« iste vrste kao u talijanskom primjeru dvostruke deminutivizacije *fuoco* > *fuocherello* > *fuiocherellino* vatra – vatrice – lijepa vatrice ili u našem slučaju dvostruke augmentivizacije ruka > ručerda > ručer dara. Ne čudi stoga mišljenje da su, unatoč neslaganjima oko statusa evaluativne morfologije u morfološkim sustavima, morfološka sredstva za iskazivanje deminutivnosti, augmentativnosti, pejorativnosti i ameliorativnosti u nekoj mjeri ipak idiosinkratska i time dostojna posebne pozornosti.

It is undoubtedly true that evaluative morphology, in some languages, shows patterns of behaviour that are not shown by other morphology in the same language. ... In general though, it seems that the apparently aberrant patterns are not as widespread as has sometimes been suggested, and that such patterns may not, in any case, be restricted to evaluative morphology While it would clearly be foolish to suggest that all evaluative morphology is indistinguishable in behaviour from other types of morphology, it does seem that peculiar behavior patterns may be explicable in terms of general cognitive processes and particular uses to which evaluative morphology, perhaps more than other types of morphology, is routinely put. (Bauer 1997: 564)

Definicija evaluativnosti temeljena na semantičko–funkcionalno–pragmatičkim parametrima, kakvu predlažu Grandi i Körtvélyessy (2015), omogućuje sustavniju tipološku/međujezičnu obradu evaluativnih morfoloških kategorija poput deminutiva ili augmentativa. Evaluativne konstrukcije tako obuhvaćaju niz tvorbenih strategija čija je pragmatičko–semantička funkcija izražavanje deskriptivne (kvantitativne) i/ili kvalitativne evaluacije referenta tvorbene osnove. U deskriptivnoj evaluaciji entitet se ocjenjuje u smislu odstupanja njegovih objektivnih značajki (uglavnom dimenzionalnih) od kulturološki ili društveno definirane standardne vrijednosti, tj. implicitne norme na odgovarajućoj skali. Kvalitativna evaluacija podrazumijeva iskazivanje govornikova subjektivnog osjećaja ili mišljenja o značajkama entiteta na kakvoj afektivnoj skali. Prototip evaluativnih konstrukcija definira se kao kombinacija sljedećih parametara (prilagođeno iz Grandija i Körtvélyessy 2015: 12):⁷

	Deskriptivna perspektiva	Kvalitativna perspektiva
Pomak k pozitivnom kraju	Prototipni augmentativi (VELIKO)	Prototipni ameliorativi (DOBRO)
Pomak k negativnom kraju	Prototipni deminutivi (MALO)	Prototipni pejorativi (LOŠE)

7 Bally (1965: 248–252, u Hummel 2015: 1529) je evaluativne sufikse podijelio u iste četiri kategorije, ali podrazumijeva njihovo međusobno prožimanje.

Konstrukcija pripada području evaluativne morfologije ako zadovoljava sljedeće kriterije: funkcija joj je pripisivanje konceptu vrijednosti koja podrazumijeva pomak k pozitivnom ili negativnom kraju na semantičkoj skali u odnosu na normu; formalno, evaluativna konstrukcija mora sadržavati barem eksplicitan izraz standardne veličine (leksički samostalan oblik koji govornici jezika prepoznaju kao postojeću riječ – u slučaju afiksacija to je tvorbena osnova) i evaluativni eksponent (jezični element kojim se kodira pomak na relevantnoj skali, a u slučaju afiksacija to je afiks). To znači da je tvorba augmentativa modifikacijski tip tvorbe (usp. Dokulil 1968), tj. značenje se tvorbene osnove bitno ne mijenja osim što tvorbenim sredstvom dodajemo značenjski element veličine (u prototipnim dimenzionalnim slučajevima) uz moguće afektivne implikacije (vidi i Nagórko 2015: 1547). Dakle drvuskara je i dalje drvo, samo što je ono veliko.⁸

Evaluativnost se može smatrati ustrojenom po načelu prototipa (Grandi i Körvtvélyessy 2015). Posljedično, u evaluativna se morfološka sredstva mogu svrstati i formalno–semantički rubni slučajevi poput konstrukcija u kojima evaluativni sufiks nije puki modifikator tvorbene osnove, već se radi o mutacijskom derivacijskom postupku (Dokulil 1968), gdje se npr. pojam veličine, odnosno intenziteta stapa s agentivnošću. Primjerice talijanskim sufiksom *-one* inače se grade prototipni augmentativi (*tavolone* velik stol < *tavolo* stol), ali i imenice poput *magione* onaj koji puno jede < *maginare* jesti (iz Grandi i Körvtvélyessy 2015: 14). U tom slučaju sufiks uz glagolsku tvorbenu osnovu tvori imenicu značenja osoba koja puno jede. Poveći broj naših primjera sličan je ovom rubnom tipu, u kojemu se evaluativna značenja pejorativnosti, rjeđe ameliorativnosti, i sl. ostvaruju kao pragmatičke implikacije uvjetovane kontekstom i/ili značenjem tvorbene osnove (usp. Dressler i Merlini Barbaresi 1994). Takve primjere nećemo smatrati članovima kategorije augmentativnosti ili neaugmentativne evaluativnosti. Svrstat ćemo ih u njima pripadajuće obrasce, npr. za *dupetara* u obrazac »osoba s velikim Ndio tijela«, ali ćemo istaknuti njihov mogući doprinos nastanku prototipnih ostvaraja AUG– i EVAL– značenja sufiksa *-ara*.

Augmentativnost u semantičkom smislu ovdje se shvaća još šire kako ne bismo bili osuđeni augmentativima smatrati samo imenice koje označavaju konkretan entitet koji se proteže po prostornim dimenzijama visine, dubine, širine ili opsega. U **semantički** prototipnim slučajevima augmentacije dodatkom sufiksa *-ara* značenje se tvorbene osnove modificira na način da se implicirano, ali jasno dimenzionalno svojstvo entiteta gradira kroz pomak njegove vrijednosti prema gore na skali fizičke veličine, npr. *drvo* > *drvuskara* (uz moguće negativne implikacije). No istaknimo da su u svojoj analizi deminutiva, uz deminutivizaciju koncepata s obzirom na njihova svojstva u domeni vizualne percepcije, Dressler i Merlini Barbaresi (1994:

8 Dokulil (1968) razlikuje tri vrste derivacije: transpoziciju (sintaktička derivacija bez promjene leksičkog značenja osnove), mutaciju (leksičko značenje osnove značajno je izmijenjeno u izvedenici) i modifikaciju (leksičko se značenje osnove blago modificira dodatkom/zamjenom značenjskih elemenata, što je slučaj u tvorbi deminutiva, augmentativa, promjeni roda, imenovanju mladunčadi životinja itd).

120–121) naveli i primjere deminutivizacije iz drugih perceptivnih domena, koje možemo smatrati semantički rubnijima. Primjerice u domeni akustične percepcije *rumor–etto* slabija buka, u domeni njuha *Düft–erl* slabiji miris, u domeni okusa, *vin–ello* slabašno vino, što se odnosi na količinu alkohola i općenito stupanj kvalitete, a može se metaforički prenijeti i na primjere poput *ciel–ino* donekle diskolorirano, ali još uvijek plavo nebo ili pak *Ding–erl* stvar relativno male važnosti. U svim se, pa i prototipnim, slučajevima deminutivizira skalarno svojstvo koje nije imenovano tvorbenom osnovom, ali se nalazi u konceptualnoj pozadini njome označenog nominalnog entiteta, odnosno predstavlja dio bogatog paketa našeg znanja o svijetu. To nas dovodi do naših primjera poput katolinjara (< katolik). Jasno je da se augmentativom ovdje ne intenzificira visina katolika. Jasno je i da vjerska pripadnost nije skalaran koncept – netko jest ili nije katolik. Ipak, dodatkom sufiksa intenzificirati se može neko s katoličanstvom povezano svojstvo ili ponašanje (metonimijom tipa KATEGORIJA ZA SVOJSTVO, usp. Kövecses i Radden (1998: 54), odnosno metonimijom KATEGORIJA ZA PONAŠANJE, usp. Ebensgaard Jensen (2014: 22), što se u konkretnom korpusnom primjeru odnosi na intenzivno/pretjerano slijeđenje načela katoličke vjere. Stoga osobu koja ima ili pokazuje takve osobine ili ponašanja možemo (uz dozu pogrde) metaforički nazvati velikim katolikom odnosno katolinjarom.⁹ Dakle unatoč inherentno neskalarnom značenju tvorbene osnove katolik, ta se imenica poima u odnosu na bogato znanje o svijetu (vidi odjeljak 2.2., usp. i Paradis 2008), koje u ovom slučaju podrazumijeva i govornikove negativne stavove o ponašanju nekih pripadnika katoličke vjere.¹⁰

A gradable dimension is inherent in the semantics of gradable adjectives, but it is not in nouns, where it must be provided by having recourse to properties typically associated with nouns. (Dressler i Merlini Barbaresi 1994: 157).

- 9 Anonimni recenzent postavlja pitanje može li se značenje imenice katolinjara smatrati (isključivo) pejorativnim, tj. je li opće zamisliva njezina uporaba u pozitivnome značenju. Sudeći po korpusnom primjeru iz kojega jedini primjer te imenice potječe, njezino je tumačenje negativno. Primjer se uklapa u opću tendenciju prema kojoj se pozitivna evaluacija obično veže uz deminutive, dok je ona u pravilu negativna u augmentativa. No ta korelacija nije apsolutna, čemu svjedoče primjeri poput ljudina ili igračina (usp. i pozitivno intonirane talijanske augmentative *professor–one* profesorčina, *dottor–one* doktorčina u Dressler i Merlini Barbaresi (1994: 444). Usp. i Babić (2002: 256), koji ističe da pogrdno značenje augmentativnih tvorenica nije automatsko. Dapače, osjećajno se značenje tvorenice ponekad ne može razlučiti ni iz šireg konteksta, zbog čega nije dobro što se u rječnicima augmentativi gotovo automatski označuju kao pejorativni.
- 10 Uporište za tu tvrdnju nalazimo u promišljanjima vezanim uz funkcionalno srodan pojam intenzifikacije. Još je Bolinger (1972) intenzifikatore definirao kao sve one jezične oblike kojima je u semantičkoj osnovi koncept skale, ali je pritom istaknuo da se uz pridjeve i priloge (kojima je skalarnost svojstvena) intenzificirati mogu i imenice i glagoli ako su skalarni. Novije su studije dodatno proširile shvaćanje intenzifikacije mimo jezičnih elemenata inherentno povezanih s gradiranjem, pa se tako uz intenzifikaciju na propozicijskoj razini govori npr. i o intenzifikaciji na subjektivnoj (intenzifikacija govornikova stava prema propozicijskom sadržaju iskaza) i intersubjektivnoj razini (intenzifikacija ilokucijske sile iskaza). Za više detalja vidi u Napoli i Ravetto (2017). O povezanosti evaluativnosti i intenzifikacije može se posredno zaključiti i iz nekih opaski iz literature o evaluativnosti. Primjerice Dressler i Merlini Barbaresi (1994) opisuju augmentativni sufiks *–one* u poglavlju o intenzifikatorima. Grandi (2017) intenzifikaciju smatra oprimjerenjem evaluativne morfologije, dodajući da je funkcionalna domena intenzifikacije ipak šira od evaluativne morfologije jer neki procesi intenzifikacije nisu ishodi tvorbenih procesa. Jurafski (1996), Prieto (2015) i Costa (2017) govore o intenzitetu kao jednoj od semantičkih ekstenzija u njihovim modelima deminutivnosti odnosno augmentativnosti.

U tom smislu tumačenje značenja sufiksacije temelji se na skalarnosti, augmentativnosti ili intenzitetu kao njegovu pandanu u domeni osobina i ponašanja, i to usporedno s, a moguće i prije, pejorativnosti. Pitanje gdje tu prestaje čista augmentacija/intenzifikacija, a počinje pejoracija (rjeđe amelioracija) složeno je, ovisi o teorijskim promišljanjima odnosa semantike i pragmatike, u što ovdje ne možemo ulaziti (za jedno teorijsko viđenje vidi Dressler i Merlini Barbaresi 1994). No kako ističu Dressler i Merlini Barbaresi (1994: 132), što je manja mogućnost denotativnog povećanja kakvog dimenzionalnog svojstva imenice, time je veća vjerojatnost da se evaluativnim sufiksom iskazuju kontekstualno prikladne pragmatičke implikacije. Kao primjer možemo navesti imenicu stotara < sto kao šaljivu referenciju na vrijeme potrebno automobilu za ubrzanje do točno 100 km/sat, ni više ni manje (*Ubrzanje do stotare 8,6 s 213 kmh*), ili Majara < Maja (*Jel si pozdravila Majaru?*)¹¹ u pozitivno intoniranoj, afektivnoj/ludičnoj uporabi sufiksa uz vlastito ime, uz razumnu (iako neobaveznu) pretpostavku da dotična osoba nije ni izrazite visine niti se ističe po kakvom drugom implicitnom svojstvu.

U nastavku prikazujemo Rainerov (2005) model semantičkih promjena u tvorbi riječi, uz isticanje dodirnih točaka između tog modela i postulata uporabnog modela jezika koji čini teorijsku okosnicu rada.

2.2. Semantičke promjene u tvorbi riječi u kontekstu Rainerovog (2005) modela

Semantička promjena nije jedini uzrok polifunktionalnosti tvorbenih obrazaca. Ona može nastati i uslijed jezičnog posuđivanja, homonimizacije ili elipse (vidi primjere u Luschützky i Rainer 2013). Ne umanjujući važnost tih čimbenika u dijakronijskom razvoju sufikslnih značenja, naš je zadatak iznaći konceptualnosemantičke pretpostavke temeljem kojih su suvremeni govornici hrvatskoga u zapaženijoj mjeri počeli koristiti sufiks *-ara* u evaluativnim značenjima. Pritom se oslanjamo na Rainerov (2005) model semantičkih promjena u tvorbi riječi, koji podrazumijeva dva mehanizma semantičkog inoviranja tvorbenih obrazaca – reinterpretaciju i aproksimaciju.

Reinterpretacija se odnosi na semantičku promjenu tvorbenog obrasca koja nastupa u dva koraka. U prvom koraku dolazi do leksičkosemantičke promjene niza riječi tvorenih istim obrascem, i to najčešće djelovanjem metonimije (usp. i Blank 1997). Rainer metonimiju tumači kao pragmatičke implikature/inferencije koje se aktiviraju tijekom uporabe/interpretacije tvorenicu u kontekstu (usp. Traugott i Dasher (2002), a do leksičkosemantičke promjene dolazi kada se opetovane kontekstualne implikacije konvencionaliziraju, tj. učitaju u semantičku strukturu tvorenicu. U drugom se koraku reinterpretacije nastali semantički višak pripisuju značenjskoj strukturi samog tvorbenog obrasca (Rainer 2005: 421–422, Blank 1998: 12–13; Jaberg 1905), i to na jedan od dva načina: procesom restrukturiranja

11 Uz manje iznimke, nismo ispravljali zatipke i jezične pogreške u primjerima, ali smo ih radi uštede prostora kratili. Izbačeni segmenti označeni su trotočjem.

ili iradijacije. Restrukturiranje podrazumijeva promjenu u konstituentskoj strukturi tvorenice uslijed promjene značenja. Time se npr. u njemačkom jeziku objašnjava nastanak složenica tipa glagol–imenica od složenica tipa imenica–imenica čiji se prvi član značenjski i formalno mogao tumačiti i kao glagolska osnova. Npr. u srednjovjekovnom njemačkom složenica *slāfkamara*, izvorno soba (kamara) za san (*slāf*), počela se tumačiti kao soba (kamara) za spavanje (*slāf*–). Iradijacija podrazumijeva prijenos u semantičku strukturu tvorbenog obrasca semantičke značajke koja potječe ili iz tvorbene osnove ili iz cjelovite tvorenice. Prvo se oprimjeruje francuskim *–itude*, kojim su se izvorno tvorile apstraktne imenice od pridjeva. Nakon tvorbe imenice *negritude*, osobine crne rase i njezina društvena, kulturna i politička stvarnost, sufiks se specijalizirao za tvorbu etničkih imenica poput *corsitude* od *corse* Korzijac ili imenica poput *féminitude* od *fémin(in)* žena/žensko, čije se posebne asocijacije (npr. o inferiornom društvenom statusu) smatraju ishodom iradijacije izvorno od imenice *nègre*. Primjer je drugog tipa iradijacije pejorativizacija latinskog sufiksa *–aster*, koji je izvorno izražavao sličnost. Imenice tvorene tim sufiksom, npr. *oleaster* divlja maslina ili *filiaster* posinak značile su nešto nalik drvu masline ili netko nalik sinu, ali su nosile i pejorativne konotacije koje su iradijacijom pripisane sufiksu.

Prema Raineru jedan od triju glavnih uzroka učestalosti reinterpretacije jest činjenica da značenja riječi uvijek sadrže idiosinkratske značajke ili semantički višak u odnosu na značenje obrasca kojim su riječi tvorene (usp. pojam leksikalizacije u Hohenhaus (2005)). To je u skladu s enciklopedijskim pristupom značenju u uporabnim modelima jezika. Pri svakoj uporabi jezične jedinice služe kao pristupna točka bogatom konceptualnom sadržaju koji predstavlja naše cjelovito razumijevanje dotične jedinice u kontekstu (Langacker 1987: 157–158, 163), a konvencionalnim se smatraju oni aspekti tog obimnog sadržaja koji su stabilniji, odnosno koji su se učestalo pojavljivali u različitim kontekstima (Langacker 1987: 158; 2008: 220). To je naravno u skladu s tumačenjem reinterpretacije kao učitavanja istog tipa leksičkosemantičkog »viška« u nizu tvorenica u značenjsku strukturu tvorbenog obrasca.

Drugi je Rainerov mehanizam semantičke promjene tvorbenog obrasca tzv. aproksimacija. Ona predstavlja nagliji postupak, kojim tvorbeni obrasci mijenjaju značenje bez prethodne promjene značenja njima tvorenih riječi. Prema Raineru (2005: 430) dvije su pretpostavke za postojanje takvog mehanizma. Prva je da se riječi ne tvore algoritamskim kombiniranjem morfema u složene riječi, već po uzoru na obrasce koji leže negdje na kontinuumu između konkretnih riječi kao oprimjerenja tih obrazaca i potpuno apstraktnih, odnosno shematskih obrazaca nalik pravilima. Druga je pretpostavka da uspješnost ljudske komunikacije ne ovisi o stopostotnom podudaranju između takvih tvorbenih obrazaca i neologizma. Dovoljno je da je neologizam aproksimativan svom modelu jer je sugovornik u pravilu sposoban inferencijalnim zaključivanjem – pomoću metafore i metonimije (po nama i na druge načine, vidi dio 4) – premostiti njihove nepodudarnosti (Rainer 2005: 431). Obje su premise u skladu s uporabnim modelima jezika (Langacker 1987, 2000, 2008;

Bybee i Hopper 2001; Bybee 2007, 2008, 2010), prema kojima se jezik sastoji od dinamičke mreže simboličnih konstrukcija različitih razina složenosti, kognitivne usađenosti¹² i shematičnosti. Konstrukcije nižega stupnja shematičnosti važnije su kao obrasci za tvorbu novih jezičnih jedinica od konstrukcija najvišeg stupnja poopćenja (o tome više u McRae, Ferretti i Amyote 1997; Tomasello 2003; Buljan 2018). Nove se jedinice mogu stvarati u potpunom skladu s postojećim obrascima, što bi bio slučaj s tvorbom imenica čipsara < čips, cementara < cement i sl. po shematskoj konstrukciji [[INDUSTRIJSKI PROIZVOD/...]-[TVORNICA/ara]], ili se mogu stvarati uz prihvatljivu mjeru njihove nesukladnosti. Primjer potonjeg bila bi tvorba imenice munjara elektrana po navedenom obrascu. Munja ne predstavlja industrijski proizvod, ali je s električnom energijom kao proizvodom elektrana metonimijski povezana jer predstavlja u prirodi vidljivu vizualnu manifestaciju električne energije, koja je osjetilima najčešće nedostupna.

Dva su podtipa aproksimacije ovisno o tome događa li se metonimijsko/metaforičko usklađivanje između uzorka i neologizma na razini cijeloga uzorka ili na razini osnovne riječi. Aproksimaciju na razini cijelog uzorka oprimjeruje šaljiva uporaba sufiksa *-itis*. Sufiks se konvencionalno upotrebljava u medicinskom žargonu (Rainer 2005: 432) uz tvorbene osnove koje znače dio tijela za tvorbu imenica koje znače upala N, npr. *tonsilitis*. Zahvaljujući metafori *PRETJERANA SKLONOST JE BOLEST* sufiks se počeo koristiti uz osnove koje znače različite predmete/pojave, a tako tvorene imenice označuju pretjeranu sklonost, npr. *telephonitis*. Reinterpretacija je isključena jer nikada nije postojala polisemna riječ sa značenjima upala i pretjerana sklonost. Razumna je pretpostavka da je u nekom trenutku kreativan pojedinac svjesno proširio dotični obrazac oslanjajući se na spomenutu metaforu. U takvim slučajevima aproksimacije model i neologizam u pravilu pripadaju različitim semantičkim kategorijama, u gornjem slučaju upala (zdravlje) i sklonost (osobina/ponašanje). Pri aproksimaciji na razini osnove model i neologizam pripadaju istoj kategoriji, a razlikuju se samo u semantičkoj kategoriji osnove i moguće u semantičkom odnosu osnove i afiksa. Rainer (2005: 432–433) navodi primjer španjolskog sufiksa *-era* za tvorbu imenica sa značenjem spremnik, čije osnove u pravilu označuju predmete za skladištenje (*tabaquera* < *tabaco*), ali su djelovanjem metonimije prihvatljive postale i osnove koje označuju nositelja spremnika (*mariconera* torba primjerena za homoseksualce < *maricón* homoseksualac).

Usprkos privlačnosti ideje da se značenje sufiksa mijenja pod utjecajem njegovih živućih i semantički promjenjivih tvorenica (reinterpretacijom) u dijelu 4 pokazat ćemo da je aproksimacija mogla odigrati važnu ulogu u semantičkoj promjeni sufiksa *-ara*. Isto tako, istaknut ćemo da se ta dva mehanizama ne mogu smatrati sveobuhvatnim, međusobno isključivim rješenjima za sve aspekte polisemije tog sufiksa. Dapače, vjerojatnije je da su se oni međusobno prožimali na različite načine u motiviranju njegovih različitih značenjskih pomaka, ali smatramo da u svemu treba uzvati i mogući doprinos nekih strukturnih čimbenika.

12 Za više o kognitivnoj usađenosti u kontekstu uporabnih modela vidi u Blumenthal–Dramé (2012).

3. Metodologija

Izbor sufiksa *-ara* motiviran je dvama čimbenicima. Prvo, činjenicom da je opseg augmentativnog/evaluativnih značenja sufiksa puno veći nego što se to može razabrati iz dosadašnjih opisa (Buljan, u pripremi). Drugi je čimbenik dvojaka narav sufiksa s obzirom na ciljeve ove studije, tj. kao sufiksa čije je najčešće značenje mjesno, ali se povijesno dovodi u vezu sa značenjem agentivnosti (Skok 1971).

Iz teorijskih razloga (uporabni model kognitivne lingvistike) i praktičnih ograničenja (izostanak dijakronijskih elektroničkih korpusa hrvatskog jezika) u radu ćemo se osloniti na sinkronijske korpusne podatke detaljnije analizirane u Buljan (u pripremi). Analiza u nastavku neće biti strogo kvantitativnog karaktera, ali se oslanja na kvantitativno–semantičku analizu provedenu, u sklopu gore spomenute korpusne studije, na velikom uzorku imenica na *-ara* prikupljenih iz korpusa hrWaC (Ljubešić i Klubička 2014). Mrežni korpus HrWaC sadrži tekstove koji pripadaju i standardnom i nestandardnom hrvatskom, te kao takav daje prilično dobar uvid u načine na koji govornici suvremenog hrvatskog jezika upotrebljavaju sufiks *-ara*.

4. Rasprava

U dijelu 4.1 najprije ukratko tumačimo za rad najrelevantnija značenja sufiksa(cija na) *-ara*. U dijelu 4.2. raspravu o mogućim konceptualnim prethodnicama AUG– i EVAL– značenja *-ara* grupiramo oko dvije ključne kategorije – lokativnosti i agentivnosti/pejorativnosti.

4.1. Semantičke kategorije sufiksa(cija na) *-ara*

Među pet najzastupljenijih značenja *-ara* u hrWaC–u nalaze se lokativnost, augmentativnost, osobe i neaugmentativna evaluativnost, dakle sva značenja relevantna za ovaj rad osim zbirnosti, koja se pokazala zanemarivom (Buljan, u pripremi).¹³ Zbirnost ćemo ipak ukratko opisati i komentirati jer je dio Grandijeve teorije (2011).

Lokativnost. Imenice koje označavaju mjesto jedan su vid jezične manifestacije MJESTA kao temeljne kognitivne domene (Langacker 1987; Szymanek 2015: 1329). U prototipnim se primjerima kategorija odnosi na sva zatvorena ili fiktivno omeđena mjesta poput građevina, otvorenih prostora unutar kojih se odvija kakav proces, radnja ili stanje (skupno situacija). Situacija može biti izravno kodirana u tvorbenoj osnovi (pekara < peći), a ako i nije, može biti dio lako dostupne konceptualne pozadine. Potonje je slučaj s nekim sufiksacijama s imeničkom osnovom,

13 Doduše, valja priznati da je na visoku zastupljenost evaluativnih značenja donekle utjecao i izbor korpusa (hrWaC). Brojni su primjeri iz tog korpusa preuzeti s foruma i sličnih internetskih platformi gdje je snažno zastupljen diskurs konflikta, pa time i potreba za evaluacijom (usp. i Hummel 2015: 1541; Costa 2017: 355).

gdje je fokus na drugim elementima ili fizičkim značajkama mjesta, npr. cementara tvornica u kojoj se proizvodi cement ili blatnjara kuća izgrađena uglavnom od blata (usp. Szymanek 2015: 1330). Granice kategorije nisu uvijek jasne, posebno između mjesta i sredstava/predmeta (Luschützky i Rainer 2013) te između mjesta i zbirnosti u tzv. prostornim kolektivima (vidi niže).

Osobe: ova kategorija pripada taksonomiji živih bića. Tvorbene osnove u pravilu označavaju ili impliciraju kakvu istaknutu, nerijetko fizičku značajku, ili pak karakteristične osobine ili ponašanja (sisara, iskusnjara, kuknjara) po kojima se imenovani tipovi ljudi razlikuju od drugih. Za razliku od biljaka i životinja čije se (folktaksonomsko) nazivlje također tvori sufiksom *-ara* (sova ušara, gljiva ludara itd.) imenice za ljude u pravilu su pejorativnog karaktera, odnosno odgovaraju obrascu onaj koji je/ima/čini X u značajnoj mjeri (Grandi 2011: 10).

Zbirnost: Mihatsch (2015: 1184) zbirnost opisuje kao semantičku kategoriju imenica koje označavaju mnoštvo konkretnih ili apstraktnih entiteta, što ih čini sličnim fleksijskoj množini, ali različitim od tvornih imenica koje označavaju nediiferencirane tvori (usp. i Nagórko 2009: 782). Za slavenske jezike karakteristični su prostorni kolektivi koji označavaju šume i raslinje, u kojima se dva značenja – mjesto i zbirnost – isprepliću (Nagórko 2009: 782).¹⁴ Zbirnost se može dovesti u vezu i sa značenjem aktivnosti ili osobina jer možemo govoriti o zbiru entiteta nastalih kakvom aktivnosti ili zbiru entiteta s istom osobinom (Mihatsch 2015: 1185).

O **augmentativnosti** je već bilo dosta riječi u dijelu 2.1., stoga ponovimo ukratko. Semantički prototipni augmentativi mogu se opisati doslovnom parafrazom velik-*i/-a/-o* X po nekoj dimenziji fizičke veličine (šuma > šumeskara). Semantički neprototipnim (iako i dalje formalno-semantički prototipnim) augmentativima smatramo slučajeve poput majmun > majmunjara, metaforički veliki majmun, odnosno jako glupa osoba, ili komunist > komunjara, veliki komunist, odnosno onaj koji gorljivo zastupa/slijedi komunističku ideologiju, u kojima se radi o intenzificiranju osobine ili ponašanja impliciranog tvorbenom osnovom, uz gotovo neizbježne implikacije koje su u pravilu, iako ne uvijek, negativne (usp. bilješku 9).

Neaugmentativna evaluativnost razlikuje se od augmentativnosti po tome što se ne može pretpostaviti augmentacija po kakvoj prototipnoj ili neprototipnoj skali veličine. Radi se o primjerima poput Hitleronjara < Hitler, koji se odnosi na samog Adolfa Hitlera (ne na nekog sljedbenika njegova djela), pa se stoga ne može raditi o kvantitativnoj evaluaciji u smislu izražavanja većeg primjerka referenta imenice *Hitler* ili onoga koji intenzivnije pokazuje za Hitlera karakteristične osobine ili ponašanja. Sufiksom se u takvim primjerima iskazuje subjektivna ocjena referenta nominalne osnove po afektivnoj skali (pejoracija, amelioracija) ili se radi o ludičnoj uporabi (usp. raniji primjer stotara).

14 Imenice za raslinje nisu nužno brojive, tj. zbirnima se ponekad smatraju i imenice koje označuju kakav tvorni koncept. Npr. Pattison (1975: 244) govori o zbirnom značenju starošpanjolske riječi *ervazar* polje trave i sl.

4.2 Moguće preteče AUG– i EVAL– značenja sufiksa –ara

U nastavku razmatramo moguće poveznice između AUG– i EVAL– značenja sufiksa –ara i njegova mjesnog (4.2.1) te agentivnog/pejorativnog značenja (4.2.2.), u kontekstu kojih ćemo spomenuti i značenja materijalnog izvora i sličnosti. Kategorija zbirnosti pokazala se zanemarivom u našim podacima, što se uklapa u raniju tvrdnju iz Nagórko (2009: 791) o ograničenoj produktivnosti te kategorije u slavenskim tvorbenim sustavima (usp. za sufiks –stvo Buljan 2018). Značenje zbirnosti ostvarilo se u svega pet rubnih, tvorbeno netransparentnih imenica: guštara (< gust?; vidi Skok 1971: 636), bujadara (< bujan?; vidi Skok 1971: 230), močvara (< močva?; Skok 1971: 449), šikara (< šib?; Skok 1971: 390), svaštara (< svašta).¹⁵ Nijedna od tih imenica nije zabilježena u AUG– ili EVAL– značenjima u smislu označavanja velikih ili pejoriziranih/amelioriziranih primjeraka referenata tvorbene osnove,¹⁶ pa isključujemo i načelnu mogućnost da su se AUG–/EVAL– značenja sufiksa razvila reinterpetacijom zbirnog značenja njegovih izvedenica. Smatramo da se ne može pretpostaviti ni mehanizam aproksimacije. Zbog netransparentnosti tvorbenih osnova mala je vjerojatnost da se u nekom trenutku pojedinac mogao poigrati tvorbenim obrascem »zbir N« i metonimijski/metaforički ga preinačiti tako da znači »AUG/EVAL N«. Konceptualna poveznica između tih značenja načelno je zamisliva i mogla bi se obrazložiti metonimijskim poimanjem skupine brojivih entiteta/mase nebrojivih entiteta kao jedinstvenog (zastrašujućeg/omraženog/itd.) entiteta zapažene veličine. No zanimljivo je da se čak ni sufiks –je (Babić 2002: 160–165), kojemu je zbirnost primarno značenje, ne rabi za tvorbu augmentativa, baš kao što se ni prototipno augmentativni sufiks –ina ne bilježi u prototipno zbirnim značenjima (Babić 2002: 252ff), što bi valjalo detaljnije istražiti.

4.2.1. Lokativnost i materijalni izvor

Podsjetimo, Grandijeva je teza da je lokativnost tipično slavenski izvor AUG–sufikasa. No u kontekstu lokativnosti moramo razmotriti i vezu sufiksa –ara s izražavanjem materijalnog izvora. Naime iako je po Grandiju (2011) materijalni izvor jedno od značenja relacijskih pridjeva, što je drugi izvor augmentativnih sufikasa, u slučaju sufiksa –ara značenje materijalnog izvora očituje se u imenica koje ontološki znače mjesta, tj. prostore/strukture izgrađene od materijala kodiranog tvorbenom osnovom (npr. daskara, betonjara, kartonjara; vidi niže opis statične mjesne sheme).

S obzirom na Grandijevu tvrdnju da nije jasno kako se augmentativno značenje razvilo iz mjesnog, kao pripremu za kasniju raspravu pogledajmo detaljnije značenje lokativnosti u sufiksacijama na –ara. Pokazat ćemo da Grandijeva opaska kako

15 Usp. primjere mjesnog i zbirnog značenja imenice svaštara (i) Krivo mi je što sam bila lijena pa mu sobicu (koja nam je služila kao spremište/radna/svaštara) nisam prije oslobodila; (ii) Danas ću pisati o svemu i svačemu pa se zato objava zove Velika svaštara.

16 Cjelovite sufiksacije, naravno, mogu nositi negativne implikacije (šikara je estetski manje prihvatljiva od kultiviranog vrta), no to nije doprinos sufiksa –ara inače neutralnom značenju ovdje nejasne tvorbene osnove.

bi se moglo raditi o mjestima na kojima se radnja obavlja na pretjeran način – iako nepotpuna i neprecizna – nije sasvim promašena.

U studiji posvećenoj isključivo mjesnim značenjima sufiksa *-ara* (Buljan 2015) utvrđeno je postojanje dvaju osnovnih obrazaca za tvorbu takvih imenica: tzv. dinamička i statična shema. Dinamička shema objedinjuje sve sufiksacije u čijem je konceptualnom temelju snažno profilirana situacija. Tvorbena osnova označava ili samu situaciju ili s njom usko povezane entitete, tj. njihovo značenje neizbježno uključuje proces u kojemu sudjeluje entitet označen/impliciran tvorbenom osnovom. Radi se o mjestima gdje se N eksploatira (šljunčara, pješčara) ili proizvodi (željezara, koksara, betonara), tj. o prljavoj, gruboj primarnoj ili sekundarnoj industriji, gdje se roba proizvodi masovno, a tek će daljnjom preradom nešto od toga biti preinačeno u gotove proizvode potrebne prosječnom malom potrošaču. U obrazac se uklapaju čak i imenice poput pečenjara, kebabara. Iako ne znače tvornice, one označavaju neugledna ugostiteljska mjesta, često bez prostora za sjedenje, s ograničenim izborom jela za brzo posluživanje većeg broja ljudi. To ih razlikuje od restorana, koji uz raznovrsna jela u pravilu nude ugodan prostor i atmosferu.

Po statičnoj se shemi tvore sufiksacije koje označavaju mjesta koja se mogu opisati obrascima građevina/struktura izgrađena dominantno od N (primjeri 1–4) ili spremnik za N (drvara, ledara itd). U prvom slučaju negativne implikacije proizlaze iz činjenice da tradicionalan građevinski materijal (blato, drvo) ne odgovara suvremenim estetskim senzibilitetima, donekle i funkcionalnim standardima. Ali negativne se implikacije vezuju i uz imenicu betonjara zbog percepcije lošeg estetskog dojma takvog suvremenijeg tipa građevine, posebno u kontekstu autohtone mediteranske arhitekture jadranske obale, što je slučaj u dotičnom korpusnom primjeru. Ta shema, mogli bismo reći, daljnjom ekstenzijom omogućuje aproksimativnu tvorbu imenice tajkunara građevina s tajkunskim obilježjima (primjer 5). Iako tvorbena osnova ne označava dominantan građevinski element, ona implicira arhitektonski stil koji u pravilu karakterizira estetski neukus/pretjerivanje, razbacivanje tipično za društvenu skupinu tajkun.

- (1) *Sve se lijepo podiže iz nova Crkva, selo, kuća župnikova. Samo škola zaostala stara. Drvena i prnjava **pletara**.*
- (2) *Djeca lijepo fotografije sportaša i pop-zvijezda na zidove svojih jednosobnih **blatnjara**.*
- (3) *Bit ćemo vjetar u leđa turističkom razvoju mjesta, ali ne na način da ćemo dati prst gore za ... stvaranje ružnih **bloketara** kako bi se stvorio koji krevet više.*
- (4) *I danas branim tezu koja mnoge šokira, a to je da su one gori kulturološki tumor nego dalmatinske **betonjare** s četiri armature na uglu.*
- (5) *To je amalgam koji ... je pak neprepoznatljiv u sveopćoj poplavi pseudostilskih oblika raskošnih obiteljskih vila, za koje se u domaćoj stručnoj javnosti prije nekoliko godina uvriježio posprdan naziv vila **tajkunara** ...*

Ukratko, mjesne imenice na –*ara* označavaju velike industrije, spremišta za veliku robu/sirovinu ili pak strukture izgrađene od (previše) kakva materijala, čiji je važan značenjski aspekt pojam obilja, masovnosti, ponekad i grubosti. Ideja obilja vezuje se uz entitete označene tvorbenom osnovom, dakle uz *inpute* ili *outpute* velikih industrija, uskladištenu rinfuznu robu/proizvode ili pak uz velike količine rasutog prirodnog materijala ili materijala od kojeg je neka građevina izgrađena, što objašnjava spojivost tog sufiksa samo s određenim tipovima mjesta. Letimičnim pregledom sufiksa –*nica* uočava se da se njime u pravilu označavaju male institucije uslužne djelatnosti, obrti i sl. (brijačnica, kovačnica, cvjećarnica itd.), gdje nema opisanih značenjskih elemenata temeljem kojih je taj sufiks mogao razviti evaluativna značenja. Primjerice u slučaju riječi zlatarnica (HER 12: 172) kao njezino prvo značenje navodi radionica i trgovina predmetima od plemenitih kovina, a kao drugo tvornica takvih predmeta, zlatara, iz čega proizlazi da na nekoj razini postoji svijest o semantičkoj razlici između dvaju mjesnih značenja, tj. radionica i tvornica. U slučaju npr. imenica pečenjara i pečenjarnica razvidno je iz opisa dviju imenica da se one smatraju sinonimnima (HER 7: 305), no zgodno je napomenuti da se podunosak pečenjara opisuje kao mjesto gdje se peče i prodaje meso, kestenje i sl., pečenjarnica bez ikakve naznake o tipu mjesta (je li ono otvoren prostor ili zatvorena građevina), dok se pečenjarnica opisuje kao kućica ili lokal u kojem pečenjari peku, prodaju pečeno meso ili njime poslužuju, pečenjara. Dodajmo i primjere čevabdžinica i čevapara. Dok prvi možemo smatrati standardnim nazivom za taj tip ugostiteljskog mjesta (HER 2: 244), čevaparu bilježimo, među ostalim, i u izrazito negativno konotiranom kontekstu u primjeru (6):¹⁷

(6) *Između je Prva Sportska Kladionica i Aztec, okupljalište mafijaša i kvartovskih čelavaca u trenirkama sa lančinama i bemburama. Malo dalje, na Tratinskoj je onaj Blue Up ..., prema placu je Dvije Trešnje, koji mi odiše kao tipična kroneri-jada, a na drugu stranu prema Ciboni je Bug Caffè gdje cuga ekipa iz istoimene redakcije valjda, neka čevapara koja isto tetoši tri četiri lokalna alkosa.*

Iako je sklonost evociranju negativnih implikacija nedvojbeno prisutna u brojnim mjesnim sufiksacijama na –*ara*, pogledajmo je li to moglo izravno potaknuti razvoj AUG– i EVAL– značenja sufiksa mehanizmom reinterpetacije.

Pretraga korpusa (Buljan, u pripremi) iznjedrila je tek manji broj sufiksacija koje bi zahvaljujući svojoj LOK–AUG/EVAL polisemiji ukazivale na mogućnost **izravnog** nastanka AUG– i EVAL– značenja sufiksa –*ara* reinterpetacijom iz LOK– značenja njegovih sufiksacija. No još je važnije reći da se nijedna od polisemnih sufiksacija koje objedinjuju ta značenja ne može svesti na neki od tipičnih polisemnih (mahom metonimijskih) obrazaca poput PROIZVOĐAČ & PROIZVOD, SPREMNIK & SADRŽAJ (usp. Kövecses i Radden 1998: 32–42) ili materijal & predmet (Geeraerts i

17 Pomniju analizu dubletnih, odnosno usporednih tvorenica (vidi Babić 2002: 62) ostavljamo za buduća istraživanja.

Peirsman 2006: 276).¹⁸ Dapače, veća je vjerojatnost da su AUG– i EVAL– varijante sufiksacija nastale potpuno nezavisno od njihovih LOK–parnjaka, pri čemu dvije sufiksacije sasvim slučajno dijele tvorbenu osnovu. Evo nekoliko primjera za ilustraciju:

- (7) a. *Sedamdesetih godina grad ima svoju svilaru, pivaru, mlin za prerađu duhana ...*
 b. *Kasnije se vjerojatno napapaju bečkog šnicla i udre po pivari ...*
- (8) a. *Zasad partimo sa najlonom ali najlonom zaštićujen samo nastambu za gliste ... Da me pogodi oni BINGO napravija bi najveću i najbolju đubretaru na svitu.*
 b. *Sjeti se samo svoje familije, mama ti je đubretara, stari ti je kreten ...*
- (9) a. *Njihovi sapuni na bazi maslinova ulja kuhaju se u maloj sapunjari smještenoj u postirskom domu obitelji Šantić.*
 b. *Očekivao sam neku dobru povjesnu seriju kako su je najavljivali, a ono ispade ... obična kostimirana tipična turska sapunjara samo prebačena u to doba.*
- (10) a. *U jednom dijelu je Belje uzgajalo gljive, nekada je tamo bila ledara te skladište raznih namirnica.*
 b. *Htjedoh da me Milka Babovic komentira dok izvodim raznorazne bijesne gliste i akslove na tvrdoj ledari.*
 c. *To da ispadne da sam prva ledara, bezosjećajna i strogo znanstveno orijentirana.*
- (11) a. *Ovo ti je sve prosto i tradicionalno, pa se eto kuće po pokrivaču tako i zovu, to, ako ako je pokrivena crijepom crijepara, ako je daskom daskara, šimlom je šimlara ...*
 b. *ja nemam 15 nego 21 ... atribute imam za razliku od te daskare koja je pored tebe ...*

Primjeri (7–11) semantički su šaroliki i ne može se govoriti globalno o polise-miji tipa LOK – AUG/EVAL. Što se tiče mjesnih značenja, sufiksacije označuju različita mjesta, točnije tvornice onoga što znači tvorbena osnova (7a, 8a, 9a), prostore za skladištenje onoga što znači tvorbena osnova (10a) ili čiji je dominantni građevni element označen tvorbenom osnovom (11a). S druge strane njihove **tvorbene osnove** označavaju konkretne ili apstraktne proizvode (*pivo*), uskladišteni materijal (*led*), dominantni građevni materijal (*daske*) itd. Uzmimo sufiksaciju pivara. Tu jasno postoji veza između proizvođača (zgrade) i proizvoda, no ona je morfo-semantičke/tvorbene naravi i uspostavlja se između mjesne sufiksacije i njezine tvorbene osnove (pivara – pivo), a ne između dvaju značenja sufiksacije pivara. Ni u kojem se slučaju tu ne smije posezati za metonimijom tipa PROIZVOĐAČ & PROIZVOD (Kövecses i Radden 1998: 40) jer njome bi se jedino mogao (dodajmo odmah, bezuspješno) pokušati motivirati čisto semantički odnos između dvaju značenja sufiksacije ($pivara_{\text{LOK}}$ – $pivara_{\text{EVAL/AUG}}$).¹⁹

18 Znakom »&« umjesto prijedloga za u nazivima metonimija sugeriramo da nam smjer značenjskog pomaka nije važan (usp. Geeraerts i Peirsman 2006: 311).

19 Usp. Brdar i Brdar–Szabó (2014), koji oštro i potpuno utemeljeno kritiziraju opasno izjednačavanje morfo-semantičkih odnosa između tvorbene osnove i tvorenice s čisto semantičkim / metonimijskim odnosima među različitim značenjima pojedinih tvorenica, što je slučaj primjerice u nekim radovima Jande i njenih suautora (Janda 2010a, b; Nessel 2010; Janda 2011).

Dakle u imenica koje u svojim mjesnim značenjima primarno znače tvornicu onoga što je označeno tvorbenom osnovom, AUG–/EVAL– značenje sufiksacija ne može se smatrati izravnom semantičkom ekstenzijom njihova LOK– značenja. Pojednostavljeno, proizvod pivara_{LOK} nije *pivara* nego *pivo*, proizvod tvornice sapuna odnosno sapunjarelok nije sapunjara_{AUG} nego sapun (uz to, u primjeru 9b radi se o konvencionalnom metaforičkom poimanju TV–melodrame ne kao sapuna već sapunice, što bi podrazumijevalo i prethodno kraćenje osnove u tvorbi augmentativa sapunjara_{AUG}). Hoće li netko *pivo* ili TV–sapunicu kasnije iz različitih subjektivnih pobuda (ameliorativno, pejorativno, ludički) nazvati *pivarom* odnosno sapunjarom, potpuno je irelevantno jer te sufiksacije nemaju izravne veze sa značenjima sufiksacija pivara odnosno sapunjara kao tvornica. Nadalje, u metonimiji spremnik (građevina) & sadržaj (Kövecses i Radden 1998: 41) iz istih se razloga ne može tražiti motivacija za primjere *ledara* u (10a i b). Tumačenje primjera (10c) možda bi se i moglo pripisati metaforičkoj ekstenziji značenja (10a) jer čovjek se može metaforički poimati kao spremnik leda uz implikacije emocionalne hladnoće. No zamislivo je i jednostavnije najprije pretpostaviti uspostavu metaforičke sličnosti između čovjeka i leda kao dvaju autonomnih entiteta kako bi se iskomunicirala čovjekova emocionalna hladnoća te potom moguću augmentivizaciju tog svojstva dodatkom sufiksa *-ara*. Na sličan se način može tumačiti i *đubretaraug* u primjeru (8b). Ni primjeri (11a,b) ne mogu se smatrati povezanim kakvim metonimijskim/metaforičkim putem. U (11a) radi se o obrascu građevina izgrađena od N, a u (11b) o metaforičkom opisu ženske osobe kao (velike) daske (vidi dio 4.2.2) uz implikaciju nedostatka poželjnih fizičkih atributa. Dakle u svim je opisanim primjerima izglednije da su AUG–/EVAL–varijante sufiksacija nastale od nule, tj. primjenom sufiksa *-ara* u ciljanom značenju na istu tvorbenu osnovu koju nalazimo i u njihovim LOK–parnjacima. To znači da su se, sudeći po ovim primjerima, AUG– i EVAL–značenja sufiksa *-ara* teško mogla razviti postupno, reinterpetacijom leksičkosemantičke polisemije u nizu sufiksacija kao polisemije samoga sufiksa, unatoč tomu što se reinterpetacija smatra važnijim mehanizmom semantičke promjene u tvorbi riječi (Jaberg 1905; Rainer 2005; Brdar i Brdar–Szabó 2015).

Ne vidimo snažne argumente ni za aproksimativan nastanak AUG– i EVAL–značenja *-ara* iz njegovih LOK– značenja. Sjetimo se da aproksimacija na razni tvorbene osnove podrazumijeva pripadnost neologizma i modela istoj kategoriji, ali dolazi do odstupanja u kategoriji njihovih tvorbenih osnova (dio 2.2.). U našem slučaju to bi značilo da treba usporediti semantičke obrasce običnih LOK–sufiksacija na *-ara* i onih AUG– i EVAL–sufiksacija na *-ara* koje označavaju mjesto. No već je na prvi pogled jasno da se tu radi o dvama tvorbenim tipovima, o klasičnoj derivaciji s jedne strane (u Dokulilovom sustavu mutacija) te o modifikaciji s druge (Dokulil 1968). Koncept mjesta u potonjih je kodiran već u tvorbenim osnovama (London > Londonjara; Belje > Beljara, ćuza > ćuzara; šuma > šumeskara; selo > selendara), dok mjesne derivacije u tvorbenoj osnovi označavaju nešto drugo, tj. građevinski materijal drvo (> drvara), blato (> blatnjara); uskladišteni materijal

led (> ledara); proizvod cement (> cementara) itd. Nikakva zamisliva metonimija ili metafora ne mogu premostiti očigledan semantički nesklad takvih tipova tvorbenih osnova (npr. građevinski materijal vs. mjesto) kad ih se razmatra u kontekstu parova leksički raznorodnih imenica (poput blato/drvo vs. London/Beje), i to tako da se na zadovoljavajući način obrazloži i semantički pomak na razini cijelog uzorka od npr. značenja mjesto izgrađeno od $N_{\text{grad.mat.}}$ (blatnjara, drvara) do veliko N_{mjesto} (Londonjara)²⁰ ili EVAL N_{mjesto} (Beljara). Naravno, još je nejasnije kako bi se u jednom ili dva aproksimativna poteza moglo premostiti nepodudarnosti između LOK– obrazaca i AUG– i EVAL– sufiksacija koje imenuju referente iz drugih ontoloških kategorija (čovjek, predmet, životinja, stanje itd.), što bi podrazumijevala aproksimacija na razini uzorka.

4.2.2. Agentivnost/pejorativnost i sličnost

S obzirom na porijeklo sufiksa *-ara* u latinskom agentivnom sufiksu *-arius*, značenje agentivnosti/pejorativnosti izglednija je prethodnica njegovim AUG– i EVAL– značenjima. Doduše u korpusu smo zabilježili svega dvije odglagolne agentivne imenice koje označavaju ženske osobe koje se bave nekim zanimanjem. Radi se o neprestiznim zanimanjima/hobijima – gatanju (gatara) i vraćanju (vračara). Puno je zastupljeniji s time povezan obrazac kao ekstenzija prototipne agentivnosti, kojim se označavaju osobe koje u izrazitoj mjeri pokazuju ponašanja kodirana osnovnim glagolom: kuknjara (< kukati), pekmezara (< pekmeziti), kao i sve rubniji ostvaraji te kategorije koji i dalje označuju osobe, ali su imenice izvedene iz pridjeva, npr. fejkara, ili drugih imenica, npr. hadezenjara.²¹ Svi nose negativne implikacije.

Negativnu intoniranost imenica za osobe možemo dijelom pripisati odstupanju od antropocentrične tendencije korištenja osobnih imena za aksiološki neutralno razlikovanje jedinki ljudskoga svijeta. Budući da su ljudi najviša materijalna i duhovna kategorija u taksonomiji živih bića (usp. veliki lanac bića ili *scala naturae*, Lakoff i Turner 1989), obilježenim se može smatrati svako posezanje za strategijom imenovanja tipičnom za životinjski i biljni svijet (barem u narodskoj nomenklaturi), tj. pozivanje na distinktivne (fizičke) značajke ili ponašanja.

Ovdje se kao najvažniji obrazac nameće osoba koja ima velik $N_{\text{dio tijela}}$, dakle obrazac koji je i Grandi (2011) prepoznao kao izvor romanskih augmentativnih sufikasa. Radi se o karikaturalnim agentivnim/pejorativnim značenjima, odnosno imenovanju osoba po izraženoj fizičkoj karakteristici, u pravilu po dijelu tijela većem od implicirane norme (primjeri 12–16). Primjeri (13–15) ne tumače se doslov-

20 Iako se može učiniti da je logički nemoguće imenovati od norme veće primjerke u slučaju jedinstvenih referenata tvorbenih osnova, Dressler i Merlini Barbaresi (1994: 437) ističu da je i takve entitete moguće augmentivizirati ako se u određenom trenutku doimaju posebno velikima, navodeći talijanski primjer *lun-ona* mjesečAUG. Tako i za Londonjara možemo reći da se radi o subjektivnom dojmu veličine, odnosno implicitnoj ocjeni veličine Londona u odnosu na znatno drukčiji hrvatski standard velikog grada.

21 Usp. Panther i Thornburg (2002) za opis središnjeg agentivnog značenja engleskog nominalnog sufiksa *-eri* i njegovih semantičkih ekstenzija, među ostalim i u smjeru imenica koje od prototipa odstupaju po parametru agentivnosti i habitualnosti.

no; radi se o sljedećim metonimijski utemeljenim metaforičkim pomacima osoba velikih muda → osoba koja je hrabra, odlučna, ili pak osoba velikog jezika → osoba koja je otvorena i oštra u iznošenju stavova:

- (12) *Ni Ivana Kovač ni Sanja Doležal se ne mogu usporediti s vašim plastičnim **sisarama** bez mozga u tigar dopičnjaku i ružičastoj čipki.*
- (13) *... i moji uvijek nastimavaju taj narodni, al treba biti **mudara** i pobrkat im frekvencije*
- (14) *Da Stanko nije mala beba i da je kako bi se narodski reklo »**jezikara**« i nije neka tajna.*
- (15) *samo me podsutilo na tu rič iz krojačkog rječnika. slaba san ti ja jezičarka, više san **jezičara**, ali sručiti bi bilo »s rukon«, a priručiti »prišit rukon«.*
- (16) *Jos onu **guzaru** Pusicku za premijerku i mozete opet Kozaracko kolo bratstva i jedinstva.*

Razumno je očekivati da su neke imenice iz ovoga obrasca razvile čisto augmentativna značenja vezana za dotični dio tijela, i to metonimijom kategorija & definirajuće obilježje (Kövecses i Radden 1998: 53). Stoga iznenađuje da smo leksičku polisemiju tog tipa zabilježili samo u primjeru guzara – velika, istaknuta, prćasta guza (vidi 17):

- (17) *Izraz **guzara** sam upotrijebio kao banalizaciju muškog slenga ... prćasta guza je, barem u mojem sustavu ocjenjivanja veći plus nego grande sise ...*

Izostanak drugih primjera mogao bi se obrazložiti na tri načina: (i) ograničenost korpusa: postoji itekako realna mogućnost da slični primjeri postoje, ali nisu zabilježeni u hrWaC-u; (ii) mehanizam blokiranja: sinonimna imenica jezičina, građena prototipnim augmentativnim sufiksom *-ina* blokira tvorbu imenice jezikara u značenju veliki jezik;²² (iii) ograničena semantička valencija obrasca (Taylor 2002): ograničen je broj imenica kojima se imenuju dijelovi tijela te je stoga upitna mogućnost masovnije eksploatacije tog polisemnog obrasca.

Ipak, bez obzira na navedeno treba istaknuti da inoviranje tvorbenih uzoraka reinterpretacijom ne mora nužno ovisiti o prisutnosti leksičke promjene u velikom broju riječi. Kako predlažu Brdar i Brdar–Szabó u analizi sufiksa *-ište* (2015: 303; 319), za semantičku promjenu tvorbenog obrasca ponekad je dovoljno da se leksička promjena dogodi u manjem skupu kulturološki ili iskustveno istaknutih leksema.²³ U tom smislu leksička promjena ne razlikuje se puno od npr. modnih trendova koje može nametnuti jedna ili šačica poznatih osoba.

22 Snagu ovog argumenta donekle umanjuje tvrdnja da je u evaluativnoj morfologiji načelno moguća tvorba sinonimnih evaluativa alternativnim sredstvima (Scalise 1984).

23 I u području usvajanja jezika ističe se da učestalost izloženosti pojedinoj jezičnoj strukturi nije jedini prediktor njezina uspješnog usvajanja; ponekad je dovoljna i minimalna izloženost ako je dotična struktura povezana s jakim emocijama (Divjak i Caldwell–Harris 2015: 69, usp. i Langacker 2008: 220).

Zamjetan je broj drugih AUG– i EVAL– imenica u korpusu koje označuju velike i/ili pejorizirane dijelove tijela, a nisu zabilježene i u značenju osoba s velikim $N_{\text{dio tijela}}$. Takvi bi se primjeri mogli objasniti analoškom tvorbom po modelu primjera poput onoga u (17):

- (18) *Ovako se, da prostitue, izjebem dok nađem hlače jer sve kroz koje mogu provući **dupendaru** mi pušu u struku.*
- (19) *... znam da je nedavno demonstrirala laksativno koliko kvadraturu unutra zapravo zaprima njena **šupendaru**.*
- (20) *... izvucite te **buljeskare** iz svojih bandicevskih fotelja i krenite vise nesto raditi.*
- (21) *i da umirem od gladi, znaš kad bih uzela ista ravno iz tvoje **ručerdare**???*
- (22) *Sven ti si jedna obična seljačina, pardon čina kojem treba začepit tu jebenu **gubendaru**.*
- (23) *Zbilja je istina, nikad toliko signala nisam primio otkad sam obrijao **glaveždaru**.*
- (24) *a što ti kravo glupa imaš **čelemparu** do pola glave ... nemaš sisa.*
- (25) *DA TO NIJE URADIO, mi bi danas bili Moldavija, ... sume i najljepša imanja imali bi Ruski partijski debelosvinjci koji bi za tu prirodu marili kao i za **pizdaru** svoje zene.*

S obzirom na negativne implikacije navedenih imenica ponekad je teško razlučiti AUG– od EVAL– značenja, no gdje postoje i najmanje kontekstualne naznake da se sufiksom, uz pejorativnost, sugerira i subjektivno veći dio tijela od kakve norme, primjer bi se mogao tumačiti kao AUG. Za primjer EVAL– imenice za dio tijela bez implikacije veličine vidi (26):

- (26) *Ja cu morat doc gori... jer ako ti rikne **pumpara**, hitna te nece gonit ...*

Da rezimiramo, imenice koji označuju **osobe** s velikim dijelom tijela smatramo ishodištem za nastanak AUG–obrasca velik $N_{\text{dio tijela}}$ metonimijskom reinterpretacijom. Nadalje, s obzirom da se uz takva svojstva obično vežu subjektivna mišljenja, emocije i evaluacije, realno je očekivati da se u obrazac velik $N_{\text{dio tijela}}$ učitao i onaj pejorativni leksičkosemantički višak (usp. dio 2.2) sustavno prisutan u gotovo svim primjerima uporabe tih imenica. To znači da se metonimijskom reinterpretacijom lako može doći i od obrasca velik $N_{\text{dio tijela}}$ do obrasca EVAL $N_{\text{dio tijela}}$.

Time još nismo iscrpili mogući doprinos tog obrasca u širenju značenja sufiksa –*ara*. Naime eksponenti evaluativne morfologije posebni su i po tome što, za razliku od eksponenata klasične derivacijske, a napose fleksijske morfologije, imaju snažan potencijal usađivanja u svijest govornika kao ekspresivna sredstva za iskazivanje objektivne ili subjektivne evaluacije, emocija i stavova (usp. i Bauer 1997: 564). Zbog toga držimo da su obrasci velik $N_{\text{dio tijela}}$ i EVAL $N_{\text{dio tijela}}$ mogli otvoriti vrata aproksimativnom širenju AUG– i EVAL– obrazaca na semantički raznorodne tvorbene osnove. Takva aproksimacija bila bi omogućena poopćenjem tipova tvorbenih osnova na entitete iz najrazličitijih ontoloških kategorija. Iako Rainer (2005) izrijekom ne spominje poopćenje kao način aproksimativnog inoviranja

tvorbenih značenja, takvi slučajevi nisu nezabilježeni. Primjerice Artiagoitia i sur. (2016: 3336) govore o baskijskom sufiksu *-di*, kojim su se prvotno tvorile zbirne imenice od imeničkih osnova za drveće i bilje, a kasnije i zbirne imenice uz semantički drugačije osnove, npr. u imenici *legedi* zakonodavstvo > *lege* zakon. Zahvaljujući poopćenju semantičkih tipova tvorbenih osnova, AUG– i EVAL– obrascem sada možemo imenovati i velike/pejorizirane/ameliorizirane primjerke životinja (bubara, muhara), mjesta (Londonjara, graduskara), prirodnih predmeta (kladara) ili artefakata (broduskara), čak i izravno ljude (Majara, Snejpara) itd. No zadržimo se još kratko na augmentativima kojima se i dalje imenuju ljudi, ali na druge načine. Prisjetimo se, postoje primjeri AUG– sufiksacija čija imenička osnova imenuje entitet čije se (stereo)tipno svojstvo/ponašanje pripisuje ljudima, pa se tako ljudi mogu metaforički nazvati ne samo velikim šupcima, tj. šupendarama (jer su jako iskvareni) već i – iz domene životinjskog svijeta – velikim majmunima ili majmunjarama, velikim konjima? ili konjuzgarama (jer su jako glupi/nerazumni);²⁴ potom iz tabuizirane domene ekskremenata – velikim govnmima, tj. govnjarama, velikim đubretom, tj. đubretarama. Kao konceptualno plauzibilan put nastanka tih značenja predložimo metaforičku reinterpetaciju AUG–imenica za velike dijelove tijela, životinje i ekskreme, odnosno njihovu uporabu u imenovanju osoba koje nalikuju dotičnim velikim dijelovima tijela, ekskrementima ili se ponašaju kao dotične životinje. Drugim riječima, iskvarenog čovjeka može se metaforički nazvati velikim šupkom ili šupendarom,²⁵ velikim govnetom ili govnjaronom, jako glupu osobu može se metaforički nazvati velikim majmunom ili majmunjarom. Jednom kad su se uspostavili ti metaforički obrasci, po nama je sasvim zamislivo i izravnije kodiranje ciljanog svojstva u tvorbenoj osnovi, pa se tako izrazito glupu osobu može izravnije i doslovnije nazvati glupendarom velika glupenda, velika glupača, pri čemu je sufiks pridodan imenskoj osnovi, a imenica iz tvorbene osnove prethodno je izvedena iz pridjeva glup.

Daljnijm poopćenjem obrazac veliki N može se primijeniti i u imenovanju pripadnika marginaliziranih ili omraženih skupina pa otud đankara od đanki, komunjara od komunist.

U svim dosad prikazanim slučajevima, bez obzira jesu li dodatno metaforički obojeni ili ne, zapravo se radi o implicitnom referiranju na osobine ili ponašanja koje se stereotipno povezuju s referentima imeničkih osnova (metonimijom KATEGORIJA ZA SVOJSTVO, Kövecses i Radden 1998: 54, odnosno KATEGORIJA ZA PONAŠANJE, Ebensgaard Jensen 2014: 22). Majmunjara je tako metaforički veliki

24 Tvorbene osnove iz semantičkog polja životinja u ovaj se obrazac savršeno uklapaju jer se životinje stereotipno vežu uz nekakve osobine koje se onda pripisuju ljudima (vidi npr. Milić 2013)

25 To obrazloženje smatramo boljim od pokušaja motiviranja značenja npr. imenice šupendar, osoba koja je veliki šupak, iskvarena osoba značenjem osoba koja ima veliki šupak. Da imenice u čijoj je osnovi naziv za dio tijela doista sudjeluju u dva različita obrasca može se vidjeti iz usporedbe primjera mudara hrabra osoba i šupendar iskvarena osoba. Dok se u prvom slučaju hrabra osoba metaforički poima kao muška osoba s velikim mudima, uz implikacije obilja testosterona, fizičke snage itd., u drugom je slučaju forsiranje istog obrasca besmisleno jer osoba s velikim šupkom jednostavno ne evocira ciljano značenje iskvarenosti.

majmun, a zapravo metaforičko–metonimijski jako glupa osoba, komunjara je ne-metaforički veliki komunist, odnosno metonimijski gorljiv zagovornik/sljedbenik komunističke ideologije. U metaforičkim se primjerima može govoriti o varijanti značenja sličnosti ili aproksimacije (govorimo o osobama nalik velikom šupku/velikom majmunu i sl.), koje je Grandi (2011) također označio kao značenjsku preteču AUG– značenju, doduše u kontekstu romanskih relacijskih sufikasa.

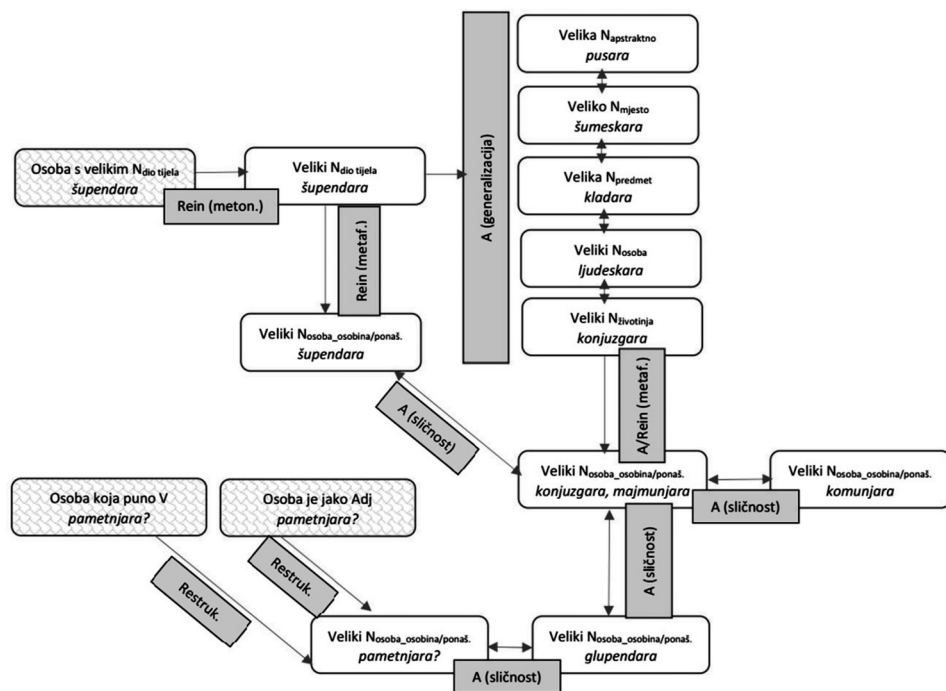
Konačno, smatramo da je dodatni poticaj za razvoj AUG–/EVAL– značenja dala i mogućnost dvojake morfološke analize nekih sufiksacija ili kao primjera obrasca osoba koja (je) veliki N/jako Adj/puno V ili pak velika N. To možemo ilustrirati ironičnom, tj. negativno intoniranom imenicom pametnjara, za koju možemo reći ili da je obična derivacija, tj. mutacija nastala po obrascu osoba koja je jako pametna_{Adj} ili čak osoba koja puno pametuje_V, ili da je posrijedi mutacija, tj. da je riječ nastala iz skraćenog oblika imenice pametnica (tj. zamjenom sufiksa –ica sufiksom –jara), pri čemu bi pametnjara značilo velika pametnica_N. Sasvim je zamislivo da podsvjesno postoji slična nesigurnost i u samih govornika te da pri tvorbi i/ili interpretaciji imenica poput pametnjara podsvjesno biraju između tih obrazaca. Ako je tomu tako (što bi valjalo ispitati psiholingvističkim metodama), imali bismo i u svojim podacima potvrdu za ono što Rainer naziva procesom restrukturiranja (vidi dio 2.2). Naime sasvim je zamislivo da se neka od imenica za osobe tvorena po obrascu osoba koja puno V otrgnula od svog obrasca jer se doživljavala drugačije, tj. tvorena po obrascu velika N te je za sobom povukla i druge imenice istoga tipa. Dovoljno je za primjer uzeti imenicu bludara, koja se može tumačiti ili kao osoba koja puno bludi ili velika bludnica (uz zamjenu sufiksa u potonjem slučaju).

Na slici 1 prikazujemo predložene putove razvoja i širenja samo AUG–značenja sufiksa. Prikaz je djelomičan i služi samo zornijoj ilustraciji opisanih konceptualnih, dijelom i strukturnih, pretpostavki za nastanak i širenje AUG–značenja iz agentivnog/pejorativnog obrasca za imenovanje osoba. Nismo ulazili u pitanje veza između triju podshema s lijeve strane slike (njihovi su oblici označeni uzorkom sive boje), koje na različite načine elaboriraju shemu za tvorbu imenica koje znače osobe. Također, zbog ograničenja prostora, položaj određenih značenja u dijagramu ne odražava idealno njihovo mjesto u taksonomiji, već je stvar praktičnosti, tj. izvedivosti označivanja veza strelicama među značenjima koja stoje u određenom odnosu.

5. Zaključci i implikacije za daljnja istraživanja

Cilj je ove studije bio temeljem uvida u suvremeni korpus sufiksacija na –ara ponuditi hipoteze o mogućim konceptualnim putovima nastanka njegova augmentativnog i neaugmentativno evaluativnih značenja iz mjesnih značenja (uključujući značenje materijalnog izvora) i agentivnih/pejorativnih značenja (uključujući značenje sličnosti), u skladu s tipološkim tvrdnjama iznesenim u Grandi (2011). U analizi smo se oslonili na Rainerov (2005) model semantičkih promjena u tvorbi riječi, koji uključuje dva mehanizma – reinterpretaciju i aproksimaciju.

Rezultati upućuju na mogućnost da su se evaluativna značenja razvila međusobnim prožimanjem reinterpretacije i aproksimacije, uz dodatni utjecaj metafora i metonimija te mogućnosti dvojake morfološke analize pojedinih izvedenica. Ponuđenom interpretacijom nismo obuhvatili sve aspekte semantičke strukture sufiksa *-ara*, no nastojali smo za početak ponuditi kognitivno plauzibilne hipoteze o nastanku njegovih evaluativnih značenja. Budućim dijakronijskim (korpusnim) istraživanjima trebalo bi preciznije utvrditi putove razvoja tih značenja te razmotriti i eventualnu ulogu nesemantičkih utjecaja. Dijakronijska bi se perspektiva mogla upotpuniti i psiholingvističkim istraživanjima jer mentalne poveznice koje korisnici jezika stvaraju među pojedinim tvorbenim obrascima ne moraju nužno odgovarati njihovu dijakronijskom razvoju (Rainer 2014: 349). Naposljetku, slična bi istraživanja valjalo provesti i na drugim tvorbenim sredstvima iz domene augmentativnosti, lokativnosti, agentivnosti/pejorativnosti i zbirnosti.

Slika 1. Djelomičan prikaz konceptualnih i strukturnih mehanizama potencijalno odgovornih za nastanak AUG- značenja sufiksa *-ara*. Rein = reinterpretacija; Restruk = restrukturiranje; A = aproksimacija

Literatura

- Artiagoitia, Xabier, José Hualde i Jon Urbina (2016). 182. Basque. Müller, Peter O., Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen i Franz Rainer, ur. *Word-formation. An international handbook of the languages of Europe. Svezak 4*. Berlin: De Gruyter Mouton, 3327–3348, <https://doi.org/10.1515/9783110424942-014>
- Babić, Stjepan (2002). *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. 3. poboljšano izdanje (Velika hrvatska gramatika, Knjiga 2.). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti: Nakladni zavod Globus
- Bauer, Laurie (1997). Evaluative morphology: in search of universals. *Studies in Language* 21(3): 533–575, 10.1075/sl.21.2.04bau
- Beard, Robert (1995). *Lexeme-morpheme base morphology*. Alabama: SUNY Press.
- Blank, Andreas (1997). *Prinzipien des leksikalischen Bedeutungswandels am Beispiel der romanischen Sprachen*. Tübingen: Niemeyer, <https://doi.org/10.1515/9783110931600>
- Blank, Andreas (1998). Kognitive italienische Wortbildungslehre. *Italienische Studies* 19: 5–27
- Blumenthal-Dramé, Alice (2012). Entrenchment in usage-based theories: What corpus data do and do not reveal about the mind. Berlin: de Gruyter Mouton, <https://doi.org/10.1515/9783110294002>
- Bolinger, Dwight (1972). *Degree words*. The Hague: Mouton, <https://doi.org/10.1515/9783110877786>
- Brdar, Mario i Rita Brdar-Szabó (2014). Where does metonymy begin? Some comments on Janda (2011). *Cognitive Linguistics* 25(2): 313–340, <https://doi.org/10.1515/cog-2014-0013>
- Brdar, Mario i Rita Brdar-Szabó (2015). Croatian place suffixations in –ište: Polysemy and metonymy. Polzenhagen, Frank, Zoltán Kövecses, Stefanie Vogelbacher i Sonja Kleinke, ur. *Cognitive explorations into metaphor and metonymy*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 293–322.
- Buljan, Gabrijela (2015). Polysemy within multifunctionality: On the locative meanings of the Croatian suffix –(j)ar(a). Belaj, Branimir, ur. *Dimenzije značenja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 85–117
- Buljan, Gabrijela (2018). The Croatian suffix –stv(o): A study of meaning and polysemy in word formation. *Journal of Slavic Linguistics* 28(2): 185–245, 10.1353/jsl.2018.0008
- Buljan, Gabrijela (u pripremi).
- Bybee, Joan (2007). *Frequency of use and the organization of language*. Oxford: Oxford University Press, 10.1093/acprof:oso/9780195301571.001.0001
- Bybee, Joan (2008). Usage-based grammar and second language acquisition. Robinson, Peter i Nick Ellis, ur. *Handbook of cognitive linguistics and second language acquisition*. New York: Routledge, 216–236
- Bybee, Joan (2010). *Language, usage and cognition*. Cambridge: Cambridge University Press, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511750526>
- Bybee, Joan i Paul Hopper (ur.) (2001). *Frequency and the emergence of linguistic structure*. Amsterdam: John Benjamins, <https://doi.org/10.1075/tsl.45>

- Costa, Marcella (2017). Augmentatives in Italian and German: From contrastive analysis to translation. Napoli, Maria i Miriam Ravetto, ur. *Exploring intensification: Synchronic, diachronic and cross-linguistics perspectives*. Amsterdam: John Benjamins, 353–370, <https://doi.org/10.1075/slcs.189.18cos>
- Divjak, Dagmar i Catherine L. Caldwell–Harris (2015). 3. Frequency and entrenchment. Dabrowska, Ewa i Dagmar Divjak, ur. *Handbook of Cognitive Linguistics*. Berlin: De Gruyter Mouton, 53–75, <https://doi.org/10.1515/9783110292022-004>
- Dokulil, Miloš (1962). *Tvoření slov v češtině: teorie odvozování slov*. Prag: Nakladatelství československé akademie věd.
- Dokulil, Miloš (1968). Zur Theorie der Wortbildung. *Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl–Marx–Universität Leipzig: Gesellschafts – und sprachwissenschaftliche Reihe* 17: 203–211
- Dressler, Wolfgang U. i Lavinia Barbaresi Merlini (1994). *Morphopragmatics: Diminutives and intensifiers in Italian, German and other languages*. Berlin: de Gruyter, <https://doi.org/10.1515/9783110877052>
- Ebenggaard Jensen, Kim (2014). Too female to be ruthless and too pregnant to argue: semantic conflict and resolution in the [too ADJ to V]–construction. *Suvremena lingvistika* 40(77): 1–26
- Geeraerts, Dirk i Yves Peirsman (2006). Metonymy as a prototypical category. *Cognitive Linguistics* 17(3): 269–316, <https://doi.org/10.1515/COG.2006.007>
- Grandi, Nicola (2011). Renewal and innovation in the emergence of Indo–European evaluative morphology. *Lexis. E–Journal in English Lexicology* 6: 5–25, <https://doi.org/10.4000/lexis.403>
- Grandi, Nicola (2017). Evaluatives in morphology. *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199384655.013.250>
- Grandi, Nikola i Livia Körtvélyessy (2015). Introduction: why evaluative morphology? Grandi, Nikola i Livia Körtvélyessy, ur. *Edinburgh handbook of evaluative morphology*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 3–21
- Grčević, Mario (2016). 164. Croatian. Müller, Peter O., Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen i Franz Rainer, ur. *Word–formation. An international handbook of the languages of Europe. Svezak 4*. Berlin: De Gruyter Mouton, 2998–3016, <https://doi.org/10.1515/9783110379082-031>
- Hohenhaus, Peter (2005). Lexicalization and institutionalization. Štekauer, Peter i Rochelle Lieber, ur. *Handbook of word–formation*. Springer: Printed in the Netherlands, 353–373, https://doi.org/10.1007/1-4020-3596-9_15
- HER: *Hrvatski enciklopedijski rječnik* [1–12]. 2002–2004. Zagreb: EPH d.o.o. i Novi Liber
- Hummel, Martin (2015). 88. The semantics and pragmatics of Romance evaluative suffixes. Müller, Peter O., Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen i Franz Rainer, ur. *Word–formation. An international handbook of the languages of Europe. Svezak 2*. Berlin: De Gruyter Mouton, 1528–1545, <https://doi.org/10.1515/9783110246278-044>
- Jaberg, Karl (1905). Review of Roediger 1904. *Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen* 114: 458–462.
- Janda, Laura A. (2010a). The role of metonymy in Czech word–formation. *Slovo a slovesnost* 71: 260–274

- Janda Laura, A. (2010b). Russian word–formation in contrast with Czech and Norwegian. *Oslo Studies in Language* 2(2): 243–259, <https://doi.org/10.5617/osla.72>
- Janda, Laura A. (2011). Metonymy in word–formation. *Cognitive Linguistics* 22(2): 359–392, <https://doi.org/10.1515/cogl.2011.014>
- Jurafsky, Daniel (1996). Universal tendencies in the semantics of the diminutive. *Language* 72: 533–578, <https://doi.org/10.2307/416278>
- Kövecses, Zoltán i Günter Radden (1998). Metonymy: Developing a cognitive linguistic view. *Cognitive Linguistics* 9(1): 37–77, <https://doi.org/10.1515/cogl.1998.9.1.37>
- Lakoff, George i Mark Turner (1989). *More than cool reason. A field guide to poetic metaphor*: Chicago: Chicago University Press.
- Langacker, Ronald, W. (1987). *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 1. Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press, <https://www.degruyter.com/database/COGBIB/entry/cogbib.7220/html>
- Langacker, Ronald, W. (2000). A dynamic usage–based model. Barlow, Michael i Suzanne Kemmer, ur. *Usage–based models of language*. Stanford: CSLI, 1–63
- Langacker, Ronald, W. (2008). *Cognitive Grammar: A basic introduction*. New York: Oxford University Press, 10.1093/acprof:oso/9780195331967.001.0001
- Luschützky, Hans Christian i Franz Rainer (2013). Instrument and place nouns: A typological and diachronic perspective. *Linguistics* 51(6): 1301–1359, <https://doi.org/10.1515/ling-2013-0051>
- Ljubešić, Nikola i Filip Klubička (2014). {bs,hr,sr}WaC – Web Corpora of Bosnian, Croatian and Serbian. *Proceedings of the 9th Web as Corpus Workshop (WaC–9)*. Gothenburg, Sweden. Association for Computational Linguistics, 29–35, 10.3115/v1/W14–0405
- McRae, Ken, Todd Ferretti, R. i Lianne Amyotte (1997). Thematic roles as verb–specific concepts. *Language and cognitive processes* 12(2/3): 137–176, <https://doi.org/10.1080/016909697386835>
- Mihatsch, Wiltrud (2015). 66. Collectives. Müller, Peter O., Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen i Franz Rainer, ur. *Word–formation. An international handbook of the languages of Europe. Svezak 2*. Berlin: De Gruyter Mouton, 1183–1195 <https://doi.org/10.1515/9783110246278-022>
- Milić, Goran (2013). Pristup zoosemiji u okviru teorije konceptualne metafore i metonimije. *Jezikoslovlje* 14(1): 197–213
- Nagórko, Alicja (2009). 55. Diminutiva/Augmentativa und Kollektiva. Berger, Tilman, Karl Gutschmidt, Sebastian Kempgen i Peter Kosta, ur. *Die slavischen Sprachen. The Slavic languages. Ein internationales Handbuch zu ihrer Geschichte, ihrer Struktur und ihrer Erforschung. An international handbook of their history, their structure and their investigation*, Band 1/Vol 1. Berlin: De Gruyter Mouton, 782–792, <https://doi.org/10.1515/9783110214475.1.10.782>
- Nagórko, Alicja (2015). 89. Morphopragmatics in Slavic. Müller, Peter O., Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen i Franz Rainer, ur. *Word–formation. An international handbook of the languages of Europe. Svezak 2*. Berlin: De Gruyter Mouton, 1545–1560, <https://doi.org/10.1515/9783110246278-045>

- Napoli, Maria i Miriam Ravetto (ur.) (2017). *Exploring intensification: Synchronic, diachronic and cross-linguistic perspectives*. Amsterdam: John Benjamins, <https://doi.org/10.1075/slcs.189>
- Nesset, Tore (2010). The art of being negative: Metonymical morphological constructions in contrast. *Oslo Studies in Language* 2(2): 261–279
- Panther, Klaus-Uwe i Linda Thornburg (2002). The roles of metaphor and metonymy in English –er nominals. Dirven, René i Ralf Pörings, ur. *Metaphor and metonymy in comparison and contrast*. Berlin: Mouton de Gruyter, 279–319, <https://doi.org/10.1515/9783110219197.2.279>
- Paradis, Carita (2008). Configurations, construals and change: expressions of DEGREE. *English Language and Linguistics* 12(2): 317–343, [10.1017/S1360674308002645](https://doi.org/10.1017/S1360674308002645)
- Pattison, David G. (1975). Suffixed tree-nouns and grove-nouns in Early Old Spanish. *Neophilologus* 59(2): 242–253, <https://doi.org/10.1007/BF01515238>
- Perić, Marija (2021). *Deminutivi i augmentativi kao evaluativna sredstva u njemačkom i hrvatskom jeziku (na primjeru mrežnih komentara izborne kampanje)*. Neobjavljena doktorska disertacija. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Prieto, Victor M. (2015). The semantics of evaluative morphology? Grandi, Nikola i Livia Körtvélyessy, ur. *Edinburgh handbook of evaluative morphology*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 21–32
- Rainer, Franz (2005). Semantic change in word formation. *Linguistics* 43(2): 415–441, <https://doi.org/10.1515/ling.2005.43.2.415>
- Rainer, Franz (2014). Polysemy in derivation. Lieber, Rochelle i Pavol Štekauer, ur. *The Oxford handbook of derivational morphology*. Oxford: Oxford University Press, 338–353, [10.1093/oxfordhb/9780199641642.013.0019](https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199641642.013.0019)
- Scalise, Sergio (1984). *Generative morphology*. Dordrecht: Foris. <https://doi.org/10.1515/9783112328040>
- Skok, Petar (1971). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: JAZU
- Stump, Gregory (1993). How peculiar is evaluative morphology? *Journal of Linguistics* 29(1): 1–36, [10.1017/S0022226700000037](https://doi.org/10.1017/S0022226700000037)
- Szymanek, Bogdan (1988). *Categories and categorization in morphology*. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
- Szymanek, Bogdan (2015). 76. Place nouns. Müller, Peter O., Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen i Franz Rainer, ur. *Word-formation. An international handbook of the languages of Europe. Svezak 2*. Berlin: De Gruyter Mouton, 1327–1339, <https://doi.org/10.1515/9783110246278-032>
- Taylor, John. R. (2002). *Cognitive Grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- Tomasello, Michael (2003). *Constructing a language: A usage-based theory of language acquisition*. Cambridge, MA: Harvard University Press, <https://doi.org/10.2307/j.ctv26070v8>
- Traugott, Elizabeth Closs i Richard B. Dasher (2002). *Regularity in semantic change*. Cambridge: Cambridge University Press, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511486500>
- Vaillant, André (1974). *Grammaire compare des langues slaves. Vol IV. La formation des noms*. Paris: Éditions Klincksieck.

Popis slika

Slika 1. Djelomičan prikaz konceptualnih i strukturnih mehanizama potencijalno odgovornih za nastanak AUG– značenja sufiksa –*ara*. Rein = reinterpretacija; Restruk = restrukturiranje; A = aproksimacija

Some thoughts on the emergence of augmentative/evaluative meanings of the Croatian suffix –ara

In his typological study of the genesis of diminutive and augmentative suffixes Grandi (2011) attributed the development of augmentative suffixes in Romance and Slavic languages to four sources: agentive/pejorative derivational suffixes, collective suffixes, relational suffixes, and – in Slavic languages – suffixes deriving place nouns. This paper seeks to establish how the Croatian suffix –*ara* fits into Grandi's (2011) system. According to Babić (2002: 130, 132), suffixations in –*ara* primarily denote places but there is a small number of suffixations with augmentative or pejorative meaning. Skok (1971: 49–52), in turn, describes this Pan–Slavic suffix under the entry for the agentive suffix –*ar*, which goes back to Latin –*arius*. This paper sought to identify any conceptual indications in our synchronic data that the augmentative/evaluative meanings of the suffix may have developed from any of the four meanings, viz. agentive/pejorative, collective, relational and locative. The paper leans on usage–based models of language and Rainer's (2005) model of semantic change in word formation involving two mechanisms: reinterpretation and approximation. Results indicate that the augmentative and other evaluative meanings of the suffix may have developed from its agentive/pejorative meaning through a complex interplay of reinterpretation and approximation, with some influence of metaphor and metonymy and structural factors. Our results are submitted as hypotheses to be tested in future by dedicated diachronic studies.

Ključne riječi: augmentativnost, sufiks –*ara*, reinterpretacija, aproksimacija, evaluativna morfologija
Keywords: augmentation, suffix –*ara*, reinterpretation, approximation, evaluative morphology